

OM HET BEHOUD EN BEHEER VAN HET LANDGOED DE HOUT

W. Jansen & S. Jansen, Korhoenstraat 12, Herkenbosch

R. Walenbergh, Schuitenbergh 41, Roermond

J. Walenbergh, Middelhoven 25, Swalmen

In dit artikel willen we nader ingaan op de bewogen historie van het landgoed De Hout bij Swalmen. Dit gebied is sinds kort eigendom van Staatsbosbeheer. Landschappelijk gezien is het een zeer aantrekkelijk gebied. De huidige natuurwaarden zijn hoog en bij een goed beheer kunnen deze nog versterkt worden. Daarom worden er ook enkele aanbevelingen voor het beheer gedaan.

INLEIDING

Het Rijks- en Provinciaal beleid met betrekking tot natuur en landschap is erop gericht om in de nabije toekomst het areaal natuurgebied in Nederland aanzienlijk uit te breiden in verband met de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Tengevolge van macro-economische ontwikkelingen en ontwikkelingen in de landbouw komen in het landelijk gebied steeds vaker gronden vrij; hierbij gaat het vaak om gronden met bestaande of potentiële natuurwaarden. Op hetzelfde moment zijn door een tekort aan financiële middelen de diverse overheden of van de overheid afhankelijke terreinbeherende instanties niet in staat actief hier op in te spelen en door aankoop van gronden invulling te geven aan de realisatie van de EHS. Uitvoering van het natuur- en landschapsbeleid stagneert, met name op lokaal niveau. Soms valt er zelfs een tegengestelde tendens te constateren. De gemeente Swalmen bijvoorbeeld is momenteel bezig om gemeentegronden, ge-

legen in de EHS, af te stoten en te verkopen aan particulieren.

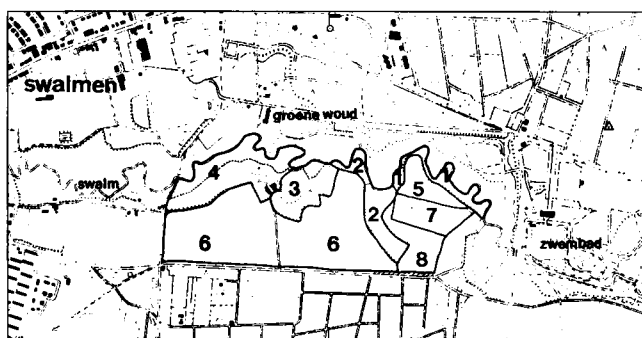
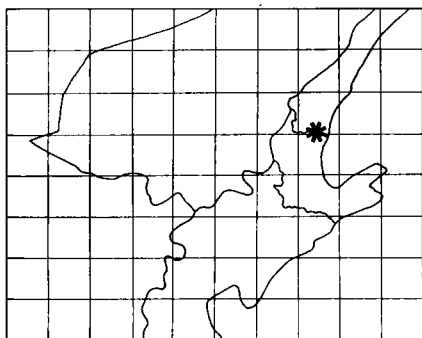
Een positieve uitzondering op deze ontwikkelingen vormt de aankoop van landgoed De Hout in de gemeente Swalmen door Staatsbosbeheer. Op 9 maart 1991 stond een tweetal opmerkelijke advertenties in de krant: "Te koop in Swalmen, 10 ha. natuurgebied", gevolgd door "Te koop 6 ha. weiland en 6 ha. grond geschikt voor coniferenteelt". Bij navraag bleek dat het ging om het landgoed De Hout. De te koop aangeboden grond bedroeg circa 25 hectare aaneengesloten gebied, één van de weinige schraalgraslandcomplexen van enige omvang in Limburg. Na vele jaren van juridische acties om het behoud van De Hout, gevoerd door de Milieu- en Heemkunde Vereniging Swalmen (MHVS), lijkt het erop dat momenteel De Hout in rustiger vaarwater terecht is gekomen en dat nu de voorwaarden aanwezig zijn voor het definitief veiligstellen en het verkrijgen van een optimaal beheer van dit gebied. Immers een van de reflectanten op de

advertentie was Staatsbosbeheer, dat sinds december 1992 eigenaar is van het landgoed.

Naar aanleiding hiervan zijn we in overleg met de Milieu- en Heemkunde Vereniging Swalmen verscheidene keren het gebied gaan bezoeken. Dit heeft geresulteerd in een groot aantal waarnemingen met betrekking tot de natuurwaarden. In dit artikel wordt in eerste instantie ingegaan op de ligging van het gebied met een beknopte gebiedskarakteristiek. Tevens wordt ingegaan op de voorgeschiedenis, i.c. de bedreigingen. Op basis van de veldbezoeken en waarnemingen zijn de natuurwaarden aangegeven. Tenslotte geven we een aantal beheersadviezen voor deze nieuwe aanwinst van Staatsbosbeheer.

LIGGING EN GEBIEDSKARAKTERISTIEK

Het landgoed De Hout is gelegen in de gemeente Swalmen tussen de Swalm in het noorden en de Kroppestraat in het zuiden (figuur

FIGUUR 1.
Ligging van "De Hout"
in Midden-Limburg en
de onderscheiden
deelgebieden.

1). In het westen wordt het gebied begrensd door bouwland en in het oosten door terreinen van het gemeentelijke zwembadcomplex. In groter verband maakt de Hout deel uit van het dal van de Swalm. Vanuit landschappelijk oogpunt is het Swalmdal zeer aantrekkelijk door de bosrijke omgeving, de in het terrein voorkomende hoogteverschillen en niet in de laatste plaats door de Swalm zelf, één van de weinige in Nederland voorkomende, nog vrij meanderende rivieren. Helaas is een groot gedeelte van de bedding van de Swalm op Duits grondgebied rechtgetrokken.

Het gebied De Hout bestaat uit bouwland, weiland, hakhout, moeras, struweel en heide. Verder liggen midden in het terrein gebouwen en opstallen. Hierbij gaat het om een woonhuis en een aantal bijgebouwen. Het woonhuis en de bijgebouwen (stallen en schuur) zijn in gebruik.

In het algemeen kan gesteld worden dat de gronden voor een gedeelte matig intensief en voor een gedeelte extensief in gebruik waren voor beperkte agrarische bedrijfsactiviteiten, met name in de vorm van het houden van paarden. Een gedeelte van het gebied is in gebruik als vliegterrein voor radiografisch bestuurd modelvliegtuigjes. Voor dit doel is op het terrein een opslagruimte aanwezig en werd de vegetatie altijd zeer kort gemaaid. Het terrein bezit tevens hoge cultuurhistorische waarden: een gedeelte van de Romeinse weg Heerlen - Xanten loopt door het gebied. Daarnaast zijn er de restanten van een

FIGUUR 2. Het Bermpje is een bodembewonende vissoort. Tekening: S. Jansen.

grafheuvel aanwezig. Deze zijn recent in ere hersteld door de Stichting Instandhouding Kleine Landschapselementen in Limburg.

VOORGESCHIEDENIS

In het recente verleden van De Hout zijn er geen mogelijkheden onbenut gelaten om te trachten de (planologische) bestemming en het gebruik van het landgoed te wijzigen en het gebied commercieel te exploiteren (zie tabel I).

Plannen voor verblijfsrecreatieve voorzieningen gekoppeld aan de aanleg van een golfbaan hebben geen doorgang kunnen vinden, vanwege de in het bestemmingsplan buitengebied opgenomen bestemming Natuurgebied. Daarnaast heeft er in het gebied een aantal activiteiten plaatsgevonden die de naleving van de bestemming Natuurgebied en het behoud van de landschappelijke en natuurwetenschappelijke waarden frustreerden. Hierbij ging het om het omzetten van natuurterreinen (natte graslanden) in bouwland (omploegen, bemesten en maaiesteelt), de opslag van gresbuizen op een

gedeelte van het terrein en het bemesten van een aantal percelen. De Milieu- en Heemkundige Vereniging Swalmen heeft, deels met succes, juridische acties gevoerd tegen deze illegale activiteiten.

Een permanente bron van zorg is en blijft ook nu nog het te pas en te onpas gebruiken van het gebied voor allerlei grootschalige dagrecreatieve evenementen (zie tabel II). Het lijkt erop dat de intrinsieke waarde van de schaarse open ruimte in Nederland niet erkend wordt maar veeleer wordt gezien als een gegeven wat zo nodig "benut" moet worden.

NATUURWAARDEN

De vele waarnemingen die gedaan zijn tijdens de terreinbezoeken worden in de tabellen III en IV gepresenteerd. De verschillende deelgebieden (figuur 1) worden besproken met de aspectbepalende planten en de meest opmerkelijke dieren.

In de rivier de Swalm kan de Vlottende waterranonkel (*Ranunculus fluitans*) massaal

TABEL I. Bedreigingen uit het verleden.

- organisatie motorcrosswedstrijden
- plannen voor verblijfsrecreatie (vakantiebungalows)
- plannen voor aanleg golfbaan in combinatie met verblijfsrecreatieve voorzieningen
- omzetten natuurterreinen (natte graslanden) in bouwland
- bemesten bouwland
- maaiesteelt en gresbuizenopslag
- bemesten bouwland en kerstdennenteelt
- terrein in gebruik genomen door gemotoriseerde modelvliegspor

TABEL II. Huidige bedreigingen.

- locatiegebonden dagrecreatie: de organisatie van diverse evenementen (paardenconcoursen, circusstandplaats), modelvliegspor en het nabijgelegen zwembadcomplex
- routegebonden dagrecreatie: kanovaart op de Swalm en "wilde" ruitersporen
- verblijfsrecreatie in het nabijliggende vakantiecentrum Het Groenewoud

FIGUUR 3. Dankzij de extensieve begrazing met paarden is er een gevarieerde begroeiing ontstaan in een oude meander van de Swalm.

TABEL III. Lijst van in De Hout waargenomen plantesoorten. De naamgeving volgt VAN DER MEIJDEN (1990). Onderstreepte soorten zijn bijzonder of karakteristiek voor De Hout.

Nederlandse naam	Latijnse naam	Nederlandse naam	Latijnse naam	Nederlandse naam	Latijnse naam
Adelaarsvaren	<i>Pteridium aquilinum</i>	Grote wederik	<i>Lysimachia vulgaris</i>	Ruwe smele	<i>Deschampsia cespitosa</i>
Akkerviooltje	<i>Viola arvensis</i>	Grote kattestaart	<i>Lythrum salicaria</i>	Ruwe berk	<i>Betula pendula</i>
Amerikaanse eik	<i>Quercus rubra</i>	Grote brandnetel	<i>Urtica dioica</i>	Schapezuring	<i>Rumex acetosella</i>
Amerikaanse vogelkers	<i>Prunus serotina</i>	Grove den	<i>Pinus sylvestris</i>	Scherpe boterbloem	<i>Ranunculus acris</i>
Beuk	<i>Fagus sylvatica</i>	<u>Hengel</u>	<i>Melampyrum pratense</i>	Smalle weegbree	<i>Plantago lanceolata</i>
Bosbies	<i>Scirpus sylvaticus</i>	Hondsdrif	<i>Glechoma hederacea</i>	Sintjanskruid	<i>Hypericum perforatum</i>
Bosdroogbloem	<i>Gnaphalium sylvaticum</i>	Hop	<i>Humulus lupulus</i>	<u>Struikheide</u>	<i>Calluna vulgaris</i>
Braam	<i>Rubus fruticosus s.l.</i>	Jacobskruid	<i>Senecio jacobaea jacobaea</i>	Tamme kastanje	<i>Castanea sativa</i>
Brede stekelvaren	<i>Dryopteris dilatata</i>	Kale jonker	<i>Cirsium palustre</i>	Tijmereprijs	<i>Veronica serpyllifolia</i>
Brem	<i>Cytisus scoparius</i>	Kantig hertshooi	<i>Hypericum dubium</i>	Tormentil	<i>Potentilla erecta</i>
Dagkoekoeksbloem	<i>Silene dioica</i>	Kleefkruid	<i>Galium aparine</i>	<u>Valse salie</u>	<i>Teucrium scorodonia</i>
Echte koekoeksbloem	<i>Lychnis flos-cuculi</i>	Klein tasjeskruid	<i>Teesdalia nudicaulis</i>	Veelbloemige veldbies	<i>Luzula multiflora multiflora</i>
Eenjarige hardbloem	<i>Scleranthus annuus</i>	<u>Klein vogelpootje</u>	<i>Ornithopus perpusillus</i>	Veldrus	<i>Juncus acutiflorus</i>
Egelboterbloem	<i>Ranunculus flammula</i>	Kruipende boterbloem	<i>Ranunculus repens</i>	Vlasbekje	<i>Linaria vulgaris</i>
<u>Elzenzegge</u>	<i>Carex elongata</i>	Liesgras	<i>Glyceria maxima</i>	<u>Vlottende watteranonkel</u>	<i>Ranunculus fluitans</i>
Framboos	<i>Rubus idaeus</i>	Mannetjesereprijs	<i>Veronica officinalis</i>	Vroegeling	<i>Erophila verna</i>
Gewone veldbies	<i>Luzula sylvestris</i>	Moerasrolklaver	<i>Lotus uliginosus</i>	Vuilboom	<i>Rhamnus frangula</i>
Gewone vlier	<i>Sambucus nigra</i>	<u>Moerasviooltje</u>	<i>Viola palustris</i>	Wilde lijsterbes	<i>Sorbus aucuparia</i>
Gewone hoornbloem	<i>Cerastium fontanum vulgare</i>	<u>Muizeoor</u>	<i>Hieracium pilosella</i>	Wilde bertram	<i>Achillea ptarmica</i>
<u>Gewone dotterbloem</u>	<i>Caltha palustris</i>	<u>Pijlkruid</u>	<i>Sagittaria sagittifolia</i>	Wilde kamperfoelie	<i>Lonicera periclymenum</i>
Gewone engelwortel	<i>Angelica sylvestris</i>	<u>Pijpestrootje</u>	<i>Molinia caerulea</i>	<u>Zandblauwtje</u>	<i>Jasione montana</i>
Gewoon reukgras	<i>Anthoxanthum odoratum</i>	Pilzegge	<i>Carex pilulifera</i>	Zandraket	<i>Arabisopsis thaliana</i>
Gewoon biggekruis	<i>Hypochaeris radicata</i>	Pinksterbloem	<i>Cardamine pratensis</i>	Zilverhaver	<i>Aira caryophyllaea</i>
Gewoon duizendblad	<i>Achillea millefolium</i>	Pitrus	<i>Juncus effusus</i>	Zomereik	<i>Quercus robur</i>
Grasmuur	<i>Stellaria graminea</i>	Ratelpopulier	<i>Populus tremula</i>	Zwarte els	<i>Alnus glutinosa</i>
Greppelrus	<i>Juncus bufonius</i>	Ruige zegge	<i>Carex hirta</i>	Zwarte zegge	<i>Carex nigra</i>

voorkomen en vormt soms witbloeiende velden. De Prachtige beekjuffer (*Calopteryx splendens*) vliegt hier in de zomermaanden in grote aantallen langs de Swalm. Door het meanderende karakter van de Swalm komen er in de buitenbochten steilwandjes voor, waar de Ijsvogel (*Alcedo atthis*) zijn nest heeft. In de winter fourageert er ook de Dodaars (*Tachybaptus ruficollis*). Typische vissen voor wateren met een grind/zand substraat zijn de Riviergrondel (*Gobio gobio*), Serpeling (*Leuciscus leuciscus*) en het Bermpje (*Noemacheilus*

barbatulus). Het Bermpje (figuur 2) is een bij de wet beschermde vissoort. Als bijzondere vissoort kan de Blauwbandgrondel (*Pseudorasbora parva*) genoemd worden. De Swalm is de tweede tot nu toe bekende vindplaats in Limburg en Nederland (LENDERS, 1993) van deze kleine exotische vis.

Langs de rivier (deelgebied 1) zijn enkele open ruigtes te vinden met als overheersende soorten Grote brandnetel (*Urtica dioica*), Liesgras (*Glyceria maxima*), Kale jonker (*Cirsium palus-*

tre) en Gewone engelwortel (*Angelica sylvestris*). Deze ruigtes gaan door successie over naar het Elzenbroekbos met als dominante boom Zwarte els (*Alnus glutinosa*). Als voorjaarsflora zijn de Gewone dotterbloem (*Caltha palustris*), Elzenzegge (*Carex elongata*) en de Pinksterbloem (*Cardamine pratensis*) de meest opvallende soorten.

Op sommige plaatsen is de oude meanderende bedding van de rivier te zien. Van deze laagte (deelgebied 2) werd het grootste gedeelte extensief als weiland (figuur 3) en als hooiland gebruikt. In het hooiland is de Veldrus (*Juncus acutiflorus*) dominant, begeleid door Echte koekoeksbloem (*Lychnis flos-cuculi*), Egelboterbloem (*Ranunculus flammula*) en Pinksterbloem. In het weiland, dat begraasd wordt door paarden, treden Pitrus (*Juncus effusus*) en Bosbies (*Scirpus sylvaticus*) op de voorgrond. Opvallend is dat ook de plantesoorten van het hooiland hier voorkomen. De grootste concentratie van Tormentil (*Potentilla erecta*) en het Moerasviooltje (*Viola palustris*) bevindt zich in het begraasde gedeelte van deze meander. De Gewone pad (*Bufo bufo*) en de Bruine kikker (*Rana temporaria*) fourageren hier in de ruijere vegetatie. In de Pitruspollen werden vele exemplaren van de Rietsprinkhaan (*Conocephalus dorsalis*) gezien. Ook werden er drie vrouwelijke Wespenspinnen (*Argiope bruennichi*) gevonden en één eicoon (JANSEN & JANSEN, 1991).

FIGUUR 4. Het Moerasviooltje is een bijzondere soort van het vochtige grasland.

Er is nog een andere oude meander (deelgebied 3). Op de hoogste gedeeltes staan enkele Zomereiken (*Quercus robur*), de verdere be-
groeiing bestond voornamelijk uit Amerikaanse
vogelkers (*Prunus serotina*). In de bijna over-
woekerde slenk werd ook Moerasviooltje (fi-
guur 4) aangetroffen. Opmerkelijk is de polvor-
mige groeiwijze van de Zwarte zegge (*Carex*
nigra). Hier werd ook de Levendbarende ha-
gedis (*Lacerta vivipara*) aangetroffen.

De weilanden bij de boerderij (deelgebied 4)
werden in het verleden zwaar bemest en in-
tensief begraaasd. Door de openheid van dit
gebied zijn de terrassen die door de Swalm
zijn gevormd duidelijk te zien (figuur 5). Deze
kleine terrasranden dienen niet gecamou-
fleerd te worden met landschappelijke be-
planting. Bij de boerderij (figuur 6) is nog een
restant van een hoogstamfruitboomgaard en
er staan enkele oude bomen van Tamme kas-
tanje (*Castanea sativa*).

Op de overgang van het rivierdal naar de
hogere gronden bevinden zich op enkele ta-
luds braamstruwelen en eikebomen, waar-
onder in het droge eikeloof de Boskrekkel
(*Nemobius sylvestris*) voorkomt.

Op het hogere gedeelte van het terrein, maar
wellangs de rivier de Swalm, komt beperkt het
eikenberkenbos (deelgebied 5) voor. Dit type
bos vormt op deze gronden de oorspronkelijk-
ke climaxvegetatie. In dit bos wordt de onder-
groei gevormd door Adelaarsvaren (*Pteridium*
aquilinum) en Wilde kamperfoelie (*Lonicera*
periclymenum). Deze kensoorten komen hier
spaarzaam voor, de ondergroei bestaat voor-
al uit Amerikaanse vogelkers.

Hier worden typische bosvlinders als de
Gehakkelde aurelia (*Polygonia c-album*), Bont
zandoogje (*Pararge aegeria*) en de Eikepage
(*Quercusia quercus*) aangetroffen. Door het
verwijderen van de Amerikaanse vogelkers
kunnen er meer baltsplaatsen ontstaan voor
deze vlinders (figuur 7).

De rest van de hogere delen van De Hout is
te verdelen in drie stukken: de weide, het
kerstdennen- en het fijnsparrengedeelte.
Wat hun plantesoorten betreft verschillen ze
niet erg veel van elkaar, maar in hun land-
schappelijk aspect zijn ze totaal verschillend.

De weide (deelgebied 6) is een geheel open en
vlak terrein, omringd door een mooie hout-
wal en loofbos. Een gedeelte van het terrein
wordt begraaasd door paarden. Het andere
deel is in gebruik als startbaan voor modelvlieg-
tuigen en werd elk jaar gemaaid. Beide terrei-

TABEL IVa. Lijst van waargenomen soorten
zoogdieren.

Nederlandse naam	Latijnse naam
Egel	<i>Erinaceus europaeus</i>
Mol	<i>Talpa europaea</i>
Dwergspitsmuis	<i>Sorex minutus</i>
Waternvleermuis	<i>Myotis daubentonii</i>
Gewone dwergvleermuis	<i>Pipistrellus pipistrellus</i>
Haas	<i>Lepus capensis</i>
Konijn	<i>Oryctolagus cuniculus</i>
Eekhoorn	<i>Sciurus vulgaris</i>
Rosse woelmuis	<i>Clethrionomys glareolus</i>
Veldmuis	<i>Microtus arvalis</i>
Aardmuis	<i>Microtus agrestis</i>
Woelrat	<i>Arvicola terrestris</i>
Muskusrat	<i>Ondatra zibethicus</i>
Beverrat	<i>Myocastor coypus</i>
Dwergmuis	<i>Micromys minutus</i>
Bosmuis	<i>Apodemus sylvaticus</i>
Bruine rat	<i>Rattus norvegicus</i>
Vos	<i>Vulpes vulpes</i>
Hermelijn	<i>Mustela erminea</i>
Bunzing	<i>Mustela putorius</i>
Das	<i>Meles meles</i>
Ree	<i>Capreolus capreolus</i>

TABEL IVb. Lijst van de meest kenmerkende
vogelsoorten.

Nederlandse naam	Latijnse naam
Dodaars	<i>Tachybaptus ruficollis</i>
Buizerd	<i>Buteo buteo</i>
Havik	<i>Accipiter gentilis</i>
Sperwer	<i>Accipiter nisus</i>
Groene specht	<i>Picus viridis</i>
Zwarte specht	<i>Dryocopus martius</i>
Ijsvogel	<i>Alcedo atthis</i>
Grote gele kwikstaart	<i>Motacilla cinerea</i>
Roodborsttapuit	<i>Saxicola torquata</i>
Appelink	<i>Coccothraustes cocco- thraustes</i>

TABEL IVc. Herpetofauna van De Hout.

Nederlandse naam	Latijnse naam
Gewone pad	<i>Bufo bufo</i>
Bruine kikker	<i>Rana temporaria</i>
Hazelworm	<i>Anguis fragilis</i>
Zandhagedis	<i>Lacerta agilis</i>
Levendbarende hagedis	<i>Lacerta vivipara</i>

nen bevatten veel plantesoorten die behoren
tot het heischale grasland zoals Gewone
hoornbloem (*Cerastium fontanum* subsp. *vulga-*
re), Gewoon biggekruid (*Hypochaeris radicata*),
Mannetjesereprijs (*Veronica officinalis*), Muize-
oor (*Hieracium pilosella*) en Klein vogelpootje
(*Ornithopus perpusillus*). Maar er treden ook
veel pioniersoorten op zoals Akkerviooltje
(*Viola arvensis*), Eenjarige hardbloem (*Scleran-
thus annuus*), Vroegeling (*Erophila verna*), Zand-
blauwtje (*Jasione montana*), Zandraket (*Ara-
bidopsis thaliana*) en Zilverhaver (*Aira caryophyl-
lea*). In deze kortgrazige vegetatie komen vele
soorten veldsprinkhanen voor. De algemeen-
ste is de Krasser (*Chorthippus parallelus*), maar
ook soorten als Snortikker (*Chorthippus mol-
lis*) en Ratelaar (*Chorthippus biguttulus*) komen

TABEL IVd. Lijst van in de Swalm aangetroffen
vissoorten (Archief Vissenwerkgroep, gegevens uit
1992).

Nederlandse naam	Latijnse naam
Blauwbandgrondel	<i>Pseudorasbora parva</i>
Giebel	<i>Carassius auratus</i>
Driedoornige stekelbaars	<i>Gasterosteus aculeatus</i>
Tienddoornige stekelbaars	<i>Pungitius pungitius</i>
Blankvoorn	<i>Rutilus rutilus</i>
Bermpje	<i>Noemacheilus barbatulus</i>
Riviergrondel	<i>Gobio gobio</i>
Baars	<i>Perca fluviatilis</i>
Serpeling	<i>Leuciscus leuciscus</i>

TABEL IVe. Lijst van aangetroffen sprinkhanen en
krekels van De Hout. De wetenschappelijke
naamgeving is volgens BELLMANN (1985). De
onderstreepte soorten behoren tot de bijzondere
en/of karakteristieke soorten van De Hout.

Nederlandse naam	Latijnse naam
Struiksprinkhaan	<i>Leptophyes punctatissima</i>
Bramesprinkhaan	<i>Pholidoptera griseoptera</i>
Grote groene sabelsprinkhaan	<i>Tettigonia viridissima</i>
Rietsprinkhaan	<i>Conocephalus dorsalis</i>
Gewoon doorntje	<i>Tetrix undulata</i>
Krasser	<i>Chorthippus parallelus</i>
Bruine sprinkhaan	<i>Chorthippus brunneus</i>
Ratelaar	<i>Chorthippus biguttulus</i>
Snortikker	<i>Chorthippus mollis</i>
Boskrekkel	<i>Nemobius sylvestris</i>

TABEL IVf. Lijst van in de Hout waargenomen
vlinders. De naamgeving is volgens GERAEDTS
(1986). De onderstreepte soorten behoren tot de
bijzondere en/of karakteristieke soorten van De
Hout.

Nederlandse naam	Latijnse naam
Landkaartje	<i>Araschnia levana</i>
Bont zandoogje	<i>Pararge aegeria</i>
Kleine vuurvliinder	<i>Lycaena phlaeas</i>
Bruin zandoogje	<i>Maniola jurtina</i>
Gehakkelde aurelia	<i>Polygonia c-album</i>
Hooibeestje	<i>Coenonympha pamphilus</i>
Argusvliinder	<i>Lasiommata megera</i>
Kleine ijsvogelvliinder	<i>Ladoga camilla</i>
Boomblauwtje	<i>Celastrina argiolus</i>
Citroenvliinder	<i>Gonepteryx rhamni</i>
Klein koolwitje	<i>Pieris rapae</i>
Klein geaderd witje	<i>Pieris napi</i>
Oranjetipje	<i>Anthocharis cardamines</i>
Eikepage	<i>Quercusia quercus</i>
Dagpauwoog	<i>Inachis io</i>
Kleine vos	<i>Aglais urticae</i>
Zwartsprietdikkopje	<i>Thymelicus lineola</i>

veelvuldig voor. De Bruine sprinkhaan (*Chor-
thippus brunneus*) is wat minder aangetroffen.
Van de vlinders zijn hier de Kleine vuurvliinder
(*Lycaena phlaeas*) en het Bruin zandoogje (*Ma-
niola jurtina*) het meest gezien.

De vegetatie van de kerstdennenteelt (deel-
gebied 7) verschilt niet veel van de weide,
behalve dat er veel Ruwe berk (*Betula pendu-
la*) en Brem (*Cytisus scoparius*) groeit. Opval-
lend is dat er veel Sterremossen en veel korst-
mossen (*Cladonia spec.*) voorkomen.

FIGUUR 5. Overzicht van deelgebied 4 met duidelijk te herkennen terrassen.

Het fijnsparrenbos (deelgebied 8) is niet aangesloten, maar structuurrijk met veel open plekken. In de houtwal staat Hengel (*Melampyrum pratense*) op verschillende plekken. In dit deelgebied komt het Konijn (*Oryctolagus cuniculus*) veelvuldig voor. Mede door de activiteiten van het Konijn (figuur 8) zijn er grote struwelen van Braam (*Rubus fruticosus* s.l.) en Framboos (*Rubus idaeus*) ontstaan. In deze struwelen zijn de Bramesprinkhaan (*Pholidoptera griseoaptera*) en de Struiksprinkhaan (*Leptophyes punctatissima*) aangetroffen. Het Bont zanddoogje werd in dit structuurrijke bosje vaak waargenomen.

Tussen de hoge fijnsparren liggen vervilde graslandjes met soorten als Sintjanskruid (*Hypericum perforatum*), Vlasbekje (*Linaria vulgaris*) en op de paden Bosdroogbloem

(*Gnaphalium sylvaticum*).

Er werden hier enkele Levendbarende hagedissen en een vrouwtje van de Wespenspin waargenomen. Op enkele stukken groeit veel Struikheide (*Calluna vulgaris*), waar ook één mannetje Zandhagedis (*Lacerta agilis*) is waargenomen. Het voorkomen van de Zandhagedis is wel zeer bijzonder. Deze soort wordt zowel provinciaal als landelijk met uitsterven bedreigd. Van Swalmen zijn niet veel waarnemingen bekend (HERMANS, 1992). In 1991 werd door ons een populatie Zandhagedissen in een opgeknapt heideterrein, de Boschheide, gevonden. Dit terrein ligt aan de overkant van de Swalm. Of zich op De Hout een levensvatbare populatie Zandhagedissen bevindt moet nog onderzocht worden. Als er een geïsoleerde populatie aanwezig is kan deze door

het nemen van soortgerichte maatregelen een goede kans van overleven hebben.

BEHEERSVISIE

In deze paragraaf zal in eerste instantie grofmazig een aantal algemene uitgangspunten voor het beheer worden aangegeven; vervolgens zullen concrete aanbevelingen voor het beheer worden gedaan.

Zonering moet als algemeen uitgangspunt worden gehanteerd om strijdigheid van functies te voorkomen zowel binnen het gebied De Hout zelf als tussen De Hout en de directe omgeving.

Hierbij gaat het om landschappelijke inpassing van de bebouwing en opstallen en de aanleg van "groen-bufferzones" tussen de Hout en de oprukkende woonbebouwing vanuit de kern van Swalmen. De visueel-landschappelijke waarden van het gebied moeten hierbij verder versterkt worden. Door middel van een doelgericht beheer zullen de bestaande natuurwaarden van De Hout op een aantal plaatsen behouden en versterkt moeten worden; potentiële natuurwaarden zullen ontwikkeld moeten worden.

Met betrekking tot de openluchtrecreatie moet gesteld worden dat bepaalde vormen strijdig zijn met de waarden en kwaliteiten van het gebied. Bepaalde vormen van natuur-recreatie, gekoppeld aan natuureducatie, kunnen zonder verstoring een meerwaarde opleveren in die zin dat recreanten kunnen genieten van de visueel-landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten van De Hout.

Kanovaart op de Swalm, wandelpaden langs de Swalm, modelvliegsport en de organisatie van evenementen op het terrein leveren teveel verstoring op om de waarden en kwaliteiten van De Hout volledig tot hun recht te laten komen.

Meer specifiek en concreet gebiedsgericht stellen wij de volgende beheersmaatregelen voor De Hout voor.

Allereerst dient de kanovaart geheel achterwege te blijven. Dit om verstoringsgevoelige dieren zoals IJsvogel (figuur 9) en Grote gele kwikstaart (*Motacilla cinerea*) een leefgebied te geven. We dringen aan op een algeheel vaarverbod en op een optimalisering van de specifieke ecologische functie zoals die in het provinciaal waterhuishoudingsplan aan de Swalm is toegekend (PROVINCIE LIMBURG, 1991).

Het meanderende riviertje de Swalm wordt

FIGUUR 6. Boerderij "De Hout" ligt midden in het natuurgebied.

beheerd door het Waterschap Maasterras. Het is gebleken dat zij elk jaar de watervegetatie rigoureuus verwijdt (HEIJNEN, 1991). Dit is met name voor een landelijk bedreigde soort als Vlottende waterranonkel funest. Daarnaast is de Prachtige beekjuffer afhankelijk van drijvende waterplanten omdat deze hierop haar eieren afzet en de larven zich verschuilen tussen de planten. Dit geldt ook voor een aantal vissoorten. Daarom moet dit soort beheer achterwege blijven. Bovendien kan de Swalm als potentieel leefgebied voor de Otter (*Lutra lutra*) aangemerkt worden (BUYS *et al.*, 1991). Daarom moet er rust op en langs de Swalm gewaarborgd worden.

Hierbij kan Staatsbosbeheer in overleg met het Waterschap een belangrijke bijdrage leveren door het gebied niet open te stellen voor recreatie. Verstoring en intensieve betreding van de oeverkant gebeurt al aan de overzijde bij het Groenewoud.

Hopelijk zal het in beslag nemen van de weide door grote evenementen tot het verleden behoren. De activiteiten van een modelvliegtuigenclub op de grasweide geven aan mens en dier veel lawaai-overlast en veroorzaken onrust.

Naar ons inzicht zal er gestreefd moeten worden naar een half open landschap met veel struweel. Echte bosvorming moet men hier zeker geen kans geven, daar anders de huidige waarden van dit open gebied verloren zullen gaan. Op de hogere zandgrond zal men de vegetatie die behoort tot het heischraal grasland moeten behouden.

Dankzij de begrazing in de oude meander van de Swalm is er een structuurrijke vegetatie ontstaan. Gezien dit voorbeeld ligt het dan ook voor de hand om dit begrazingsbeheer voor het gehele gebied door te voeren. Vroeger stonden er vele rasters die het terrein verdeelden in meerdere deelgebiedjes. Deze ondeugdelijke rasters zijn verwijderd, maar de nieuwe rasters zijn zo geplaatst dat er net als vroeger weer afzonderlijke deelgebiedjes zijn ontstaan (figuur 10). Voornamelijk de bosgebieden en sommige moerasstukken zijn geheel buiten de begrazing gelaten. Deze terreindelen zijn echter nodig om een integrale begrazing te krijgen. Het is dus wenselijk dat de beheerder (Staatsbosbeheer) hier alsnog verandering in aanbrengt.

Er kan in dit gebied mogelijk zelfs jaarrond-begrazing toegepast worden. Het aantal en soort grazers moet bepaald worden door de draagkracht en de doelstelling van het gebied. Misschien kan Staatsbosbeheer haar Schot-

FIGUUR 7. De Gehakelde aurelia kan door een goed bosbeheer meer balts- en zonplekken krijgen.

se Hooglanders (figuur 11) inzetten voor het beheer.

De Schotse Hooglanders staan nu als een soort attractie in een veel te kleine wei in het Leudal. In De Hout zouden deze dieren veel zinvoller tot hun recht komen. Daarnaast hoeven ze in De Hout niet overvloedig bijgevoerd te worden. Om meer diversiteit in het graaspatroon te krijgen kunnen er ook paarden ingezet worden. Door de begrazingsdruk aan de groenproductie aan te passen zal er geen overmatige verruiging optreden. Dit evenwicht zal men experimenteel in de eerste paar jaren moeten zien te bereiken. Het maaien van de weide zou afbreuk doen aan het extensieve begrazingsbeheer.

Het is in dit terrein wenselijk om enige struweelvorming te krijgen. De begrazing mag dus niet te intensief zijn. In de praktijk bete-

kent dit goed observeren en eventueel het aantal grazers in het gebied verminderen. Om een goede ontwikkeling van struwelen op gang te helpen, kunnen er eventueel plaatselijk en landschappelijk ingepaste exclusies (uitsluiting van begrazing) gemaakt worden. Deze rasters rond de ontstane struwelen dienen na een paar jaar verwijderd te worden.

Waar vroeger de rasters gestaan hebben zijn duidelijke grenzen ontstaan door houtopslag, deze zullen door de begrazing langzaam verdwijnen. Men kan ook overwegen om enkele bomen te verwijderen.

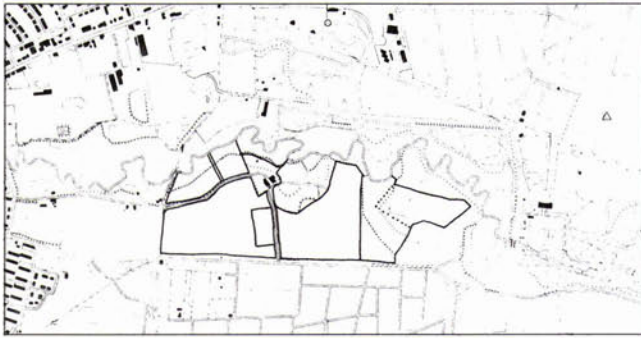
Aan de kant van de Swalm hoeft geen raster te staan, zoals aan de kant van de Kroppestraat. De randen van de rivier kunnen dan op verschillende plaatsen gebruikt gaan worden door de grazers om te drinken. Er zullen

FIGUUR 8. Het Konijn draagt bij aan een verfijnd graaspatroon en heeft een grote invloed op de vegetatie. Tekening: S. Jansen.

FIGUUR 9. De Ijsvogel is zeer gevoelig voor verstoring, met name door de toenemende kanovaart op de Swalm. Tekening: S. Jansen.

FIGUUR 10.
De Hout met de huidige rasters. Voor een integrale jaarrondbegrazing zullen de vele nieuwe, door Staatsbosbeheer geplaatste, tussenrasters moeten worden verwijderd.

plasdras-situaties ontstaan waar sommige soorten van zullen profiteren, zoals bijvoorbeeld het Moerasvooltje.

In het kader van "één dag werken voor de natuur" zijn er twee poelen, met name voor amfibieën, met handkracht gegraven door de leerlingen van de scholengemeenschap Dr. Cuypers te Roermond. In de directe omgeving zijn de Poelkikker (*Rana lessonae*), Middelste groene kikker (*Rana klepton esculenta*), Kleine watersalamander (*Triturus vulgaris*) en Alpenwatersalamander (*Triturus alpestris*) aangetroffen. Uit het oogpunt van onderhoud is het wenselijk dat deze poelen worden vergroot of dat er nog een beetje wordt aangelegd. Het is te verwachten dat deze soorten deze poelen als voortplantingsplaats gaan gebruiken.

In het gehele terrein dient de Amerikaanse vogelkers verwijderd te worden. Hiermee is al een begin gemaakt door de school en door Staatsbosbeheer zelf. Dit zal de eerste tijd een aandachtspunt blijven daar het een agressieve soort betreft, die de oorspronkelijke ondergroei verdringt in het eikenberkenbos. Ook kan door het verwijderen van Amerikaanse vogelkers in de slenk langs de Swalm de oorspronkelijke moerasvegetatie zich herstellen en verder ontwikkelen. Van deze verwijderde bomen en struiken kunnen goede marterhopen gemaakt worden.

Het is vanzelfsprekend dat gebiedsvreemde elementen zoals eggen, een ploeg, plastics, rioleringsbuizen en dergelijke het beste verwijderd kunnen worden.

De weg naar de woonboerderij "De Hout" is aan weerszijden afgezet met een raster waardoor de boerderij toegankelijk blijft en als een "schiereiland" in het gebied ligt. Het zou wenselijk zijn om de woonboerderij op te ruimen als zich de gelegenheid voordoet. Het verwijderen van bebouwing zal men in de toekomst in meerdere mate moeten gaan doen in het buitengebied, wil men grote natuurlijke landschappelijke gebieden ontwikkelen.

De voormalige kerstdennenteelt dient geheel verwijderd te worden. De fijnsparren doen afbreuk aan de huidige en toekomstige natuurwaarde. Een gedeelte is als deelproject door leerlingen van de school Dr. Cuypers te Roermond op hun laatste schooldag in 1993 al verwijderd. In tegenstelling tot de kerstdennenteelt dient het fijnsparrenstuk in de loop van de jaren omgevormd te worden tot een loofbosstruweel. Dit vanwege de landschappelijke afscherming en om inloop vanaf de verharde weg te voorkomen.

In de oude meander (deelgebied 2) ligt een greppel die dicht gemaakt dient te worden omdat deze het gebiedje ontwaterd. Dit kan niet op elke willekeurige plaats, daar ook langs deze greppel botanisch interessante plekken aanwezig zijn.

De nieuwe eigenaar, Staatsbosbeheer, moet in staat worden geacht om met een optimaal beheer de huidige waarden van het gebied te behouden en te versterken en potentiële waarden te ontwikkelen. Daarnaast zal vroegtijdig ingespeeld moeten worden op mogelijke bedreigingen in de recreatieve sfeer zoals kanovaart op de Swalm, de modelvliegsport en verblijfsrecreatieve en dag-recreatieve ontwikkelingen in het aangrenzende Groenewoud en het gemeentelijke zwembadcomplex.

SUMMARY

HOW TO PROTECT AND MANAGE THE 'DE HOUT' ESTATE

Until recently, all management measures taken at the 'De Hout' estate (in the municipality of Swalmen, Central Limburg) were aimed at commercial exploitation.

The Swalmen Environment and Regional History Society has, at times successfully, taken legal steps against some of these activities. The estate has now been bought by the State Forestry Service.

This paper presents data on the flora and fauna of the area (Tables III and IV), as well as guidelines for the management of the estate, thus attempting to contribute to the protection and further development of the "De Hout" estate.

LITERATUUR

- BELLMANN, H., 1985. Heuschrecken beobachten, bestimmen. Melsungen; Neumann - Neudamm.
- BUYS, J., S. JANSEN, W. JANSEN & F. SCHEPERS, 1991. Toekomst voor de Otter in Limburg. Is de Otter in Nederland uitgestorven? De Otter is in Limburg nooit weggeweest! Natuurhistorisch Maandblad 80 (11): 198-206.
- GERAEDTS, W.H.J.M., 1986. Voorlopige atlas van de Nederlandse dagvlinders-Rhopalocera. Landelijk Dagvlinderproject. Wageningen.
- HEIJNEN, J.H., 1991. Bedreigde planten in Swalmen. Vloetende watteranonkel, deel III. Milieu en Heemkunde Vereniging Swalmen 11 (4): 28-29.
- HERMANS, J.T., 1992. De Zandhagedis. In: Verspreiding en ecologie van amfibieën en reptielen in Limburg. Stichting RAVON, Natuurhistorisch Genootschap in Limburg.
- JANSEN, S. & W. JANSEN, 1991. Een kleurige immigrant in Midden-Limburg. De wespenspin heeft het hier naar haar zin. Natuurhistorisch Maandblad 80 (11): 214-215.
- LENDERS, A.J.W., 1993. De Blauwbandgrondel, een nieuwe vissoort voor de Nederlandse wateren. Natuurhistorisch Maandblad 82 (9): 201-205.
- MEIJDEN, R. VAN DER, 1990. Heukels' Flora van Nederland. Eenentwintigste druk, Wolters-Noordhoff, Groningen.
- PROVINCIE LIMBURG, 1991. Provinciaal Waterhuishoudingsplan 1991-1995.

FIGUUR 11.
De Schotse Hooglanders van het weilandje in het Leudal mogen wat ons betreft verhuizen naar het 25 hectare grote terrein De Hout.